

Młody Jurysta

Czasopismo Studentów i Doktorantów Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

WPIA
UKSW

Wydział Prawa i Administracji
UNIwersytet KARDYNAŁA
STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE

UK Wydawnictwo Naukowe
UKSW

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

e-ISSN 2353-1185

<https://doi.org/10.21697/mj>

Cenny informator czy kryminalista? Rzetelny proces a instytucja małego świadka koronnego w świetle zmian art. 60 § 3 k.k.

Valuable Source of Information or a Criminal? The Fair Trial and the Institution of the „Key Witness In Sua Causa” in Light of Amendments to Article 60 § 3 of the Penal Code

Mateusz Kazanowski¹

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6848-2990>

otrzymano: 2025-11-24; poprawiono: 2026-01-22; przyjęto: 2026-06-29

Streszczenie

Artykuł podejmuje problem funkcjonowania instytucji świadka koronnego w polskim systemie prawa karnego, ze szczególnym uwzględnieniem jej zgodności ze standardami rzetelnego procesu. Celem opracowania jest analiza zarówno karnoprosesowej, jak i materialnoprawnej postaci tzw. „małego świadka koronnego”, a także ocena konsekwencji nowelizacji art. 60 § 3 k.k. z 2022 r., która istotnie wzmocniła pozycję prokuratora w zakresie inicjowania nadzwyczajnego złagodzenia kary. Wywód oparto w znacznym stopniu na ustaleniach i materiale empirycznym zaprezentowanym w monografii G. Ocieczka Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoprosesowym i empirycznym (Warszawa 2023), co pozwala osadzić rozważania w danych dotyczących praktyki działania organów ścigania. Autor przedstawia genezę tytułowej instytucji, jej aksjologiczne uzasadnienie oraz główne kontrowersje doktrynalne i praktyczne, w tym zagrożenia dla zasady domniemania niewinności, równości stron i wiarygodności materiału dowodowego opartego na

¹ Doktorant w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w Katedrze Postępowania Karnego. Aplikant XVII rocznika aplikacji prokuratorskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

zeczności sprawcy. Szczególna uwaga poświęcona zostaje problemowi oceny dowodu z pomówienia oraz ryzyku instrumentalnego wykorzystywania tej instytucji. W części końcowej sformułowano wnioski wskazujące na potrzebę ostrożnego i proporcjonalnego stosowania świadka koronnego, wzmocnienia mechanizmów weryfikacji jego zeznań oraz rozważenia zmian legislacyjnych zwiększających gwarancje procesowe stron postępowania.

Słowa kluczowe:

świadek koronny, „mały świadek koronny”, wiarygodność zeznań świadka koronnego, rzetelny proces, postępowanie dowodowe

Abstract

The article examines the functioning of the institution of the crown witness in the Polish criminal justice system, with particular emphasis on its compatibility with the standards of a fair trial. The aim of the study is to analyse both the procedural and substantive-law forms of this institution, including the so-called “minor crown witness”, as well as to assess the consequences of the 2022 amendment to Article 60 § 3 of the Criminal Code, which significantly strengthened the prosecutor’s position with regard to initiating extraordinary mitigation of punishment. The discussion is to a large extent based on the findings and empirical material presented in the monograph by G. Ociecek, *The Institution of the Crown Witness in Substantive Criminal Law, Criminal Procedure and Empirical Perspective* (Warsaw 2023), which allows the theoretical considerations to be confronted with data concerning prosecutorial and investigative practice. The author outlines the genesis of the institution, its axiological justification and the main doctrinal and practical controversies, including threats to the presumption of innocence, equality of arms and the reliability of evidence derived from an offender’s testimony. Particular attention is paid to the assessment of evidence based on denunciation and to the risk of instrumental abuse of this mechanism. The final part formulates conclusions indicating the need for cautious and proportionate use of the crown witness, stronger mechanisms for verifying such testimony and possible legislative changes aimed at enhancing procedural guarantees of the parties.

Keywords:

crown witness, „key witness in sua causa”, credibility of testimony from a crown witness, principles of a fair criminal trial, hearing of evidence

1. Instytucja świadka koronnego

Genezy instytucji świadka koronnego w ujęciu karnoprosesowym można upatrywać w angielskiej procedurze karnej, dokładniej w pojęciu tzw. *king’s witness*, czyli sprawcy, który w zamian za darowanie kary ujawniał informacje obciążające innych przestępców. Mechanizm ten jest historycznie związany z atrybutem władzy monarszej, który to z anglosaskiego systemu zaczął przenikać – w różnych wariantach – do systemów europejskich pod koniec XX w.² W tychże systemach w znakomitej większości przypadków służyć miał walce z najpoważniejszymi przestępcami, z wyszczególnieniem przestępczości zorganizowanej. Takie też było *ratio legis* implementacji rozwiązań dotyczących tzw. świadka koronnego do polskiego systemu

² A. Lach, *Przejęcie instytucji świadka koronnego w innych systemach prawnych* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VIII. Dowody, cz. 4*, red. P. Hofmański, Warszawa 2019, wersja elektroniczna programu LEX.

prawnego. W obliczu szybkiej intensyfikacji działalności zorganizowanych grup przestępczych, w szczególności w okresie transformacji gospodarczej, potrzebny był instrument prawny mogący przełamać solidarność w obrębie tych jakże hermetycznych środowisk. Taki pragmatyczny środek miała zapewnić pokusa w postaci zmniejszenia odpowiedzialności karnej w zamian za istotne informacje o przestępstwie i jego uczestnikach. Co warto zaznaczyć, w naszym systemie instytucja ta pojawiła się w dwóch, wciąż często mylonych, formach – karnoprocessowej i materialnoprawnej.

Formę karnoprocessową konstituuje ustawa o świadku koronnym³ będąca swoistym kompromisem pomiędzy środowiskami zwolenników i przeciwników omawianej instytucji, bowiem początkowo była ona ustawą o charakterze czasowym, przedłużoną następnie nowelizacją⁴ z 22.7.2006 r. na czas nieoznaczony. W ustawie o świadku koronnym określono m.in. zakres zastosowania instytucji świadka koronnego, pozytywne i negatywne przesłanki jej stosowania, kwestie proceduralne oraz następstwa, wśród których najbardziej istotną i pożądaną przez składającego obciążające zeznania jest wyłączenie karalności.

W wariacie karnomaterialnym mowa natomiast o tzw. „małym świadku koronnym”, i choć w Kodeksie karnym⁵ nie sposób odnaleźć wprost takiej nazwy, to nie budzi wątpliwości, że to właśnie z tą instytucją mamy do czynienia w ustawie⁶. Instytucja małego świadka koronnego występuje w dwóch ujęciach: *In sua causa* oraz *in altera causa*. Pierwsza z nich, opisana w art. 60 § 3 k.k., polega na tym, że w przypadku sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa ujawni wobec organów ścigania informacje o okolicznościach popełnienia przestępstwa oraz jego uczestnikach, sąd – na wniosek prokuratora – obligatoryjnie stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a może nawet warunkowo zawiesić jej wykonanie.

Druga z kolei ma charakter fakultatywnego zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet warunkowego jej zawieszenia – również na wniosek prokuratora – wobec sprawcy, który niezależnie od zeznań złożonych we własnej sprawie ujawnił i przedstawił istotne okoliczności popełnienia przestępstwa organom ścigania, które nie były dotychczas znane tym organom, a dotyczyły przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Opisany wariant materialnoprawny miał stanowić „namiastkę instytucji świadka koronnego”⁷, co stoi u podstaw sformułowania „mały świadek koronny”.

2. Świadek koronny w rzetelnym procesie karnym

Pojęcie rzetelnego procesu karnego można zdefiniować jako „zbiór ogólnie pojmowanych wartości, idei, które odnoszą się do nadrzędnych wartości, jakie postępowanie karne powinno realizować”⁸. Rozwiązania prawne, w których sprawca przestępstwa może uchylić się od odpowiedzialności, bądź złagodzić jej następstwa,

³ Ustawa z 25.6.1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1197).

⁴ Ustawa z 22.7.2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 149, poz. 1078).

⁵ Ustawa z 6.6.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383); dalej: k.k.

⁶ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, wyd. XV, Warszawa 2020, s. 421.

⁷ K. Daszkiewicz, „Mały świadek koronny” (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.) – cz. I, „Palestra” nr 3-4/1999, s. 27.

⁸ M. Mistygacz, „Mały świadek koronny” w świetle zasad procesu karnego, [w:] *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, red. M. Hara, M. Mrowicki, Warszawa 2020, s. 48.

już z samej swej istoty budziły szereg wątpliwości z perspektywy zasad rzetelnego procesu karnego – i to niezależnie od przyjętej formy tych rozwiązań czy też samego systemu prawnego. Przeciwnicy takich rozwiązań podnoszą analogiczne zarzuty wobec świadka koronnego w naszym systemie, jak i wobec *pentito* w procedurze włoskiej czy programu ochrony świadków w systemie amerykańskim. Zarzuty te opierają się nie tylko na uwarunkowaniach prawnych, ale także społecznych. W świetle zasad procesu karnego doświadczamy bowiem ścierania się dwóch węzłowych zasad – legalizmu i oportunisty. Z jednej strony „organ procesowy powołany do ścigania przestępstw zobowiązany jest, z chwilą powzięcia uprawdopodobnionej wiadomości o przestępstwie ściganym z oskarżenia publicznego, wszcząć i przeprowadzić postępowanie karne”⁹. Z drugiej natomiast „organ procesowy może nie wszczynać postępowania, jeśli wzgląd na interes publiczny (społeczny) czyni w danej sprawie postępowanie karne z oskarżenia publicznego niecelowym”¹⁰.

W doktrynie odnaleźć można zatem skrajnie odmienne stanowiska. Przeciwnicy specyficznego źródła dowodowego, jakim jest świadek koronny, wskazują na niekonstytucyjny charakter regulacji prawnych z nim związanych, powołując się m.in. na art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹¹. Natomiast zwolennicy tytułowej instytucji, w odpowiedzi na te zarzuty, porównują ją do odpowiednika swego rodzaju stanu wyższej konieczności, za którym przemawiać ma ochrona interesu społecznego. Odpierają także zarzut jej nieetyczności, gdyż służy ona – analogicznie jak instytucja świadka anonimowego - przywróceniu porządku i ładu społecznego¹². W kontekście społecznym nie powinien dziwić fakt, że złagodzenie odpowiedzialności karnej przestępcy, czy nawet całkowite odstępstwo od wymierzenia kary, w większości przypadków budzi niezrozumienie i negatywny odbiór, w szczególności z perspektywy osób pokrzywdzonych działaniami danego przestępcy. W mojej ocenie, świadomość wykrycia większej liczby przestępstw, nawet o poważniejszym charakterze, może subiektywnie nie stanowić satysfakcjonującego uzasadnienia dla osoby znajdującej się po drugiej stronie karnej „barykady” w procesie.

W tym miejscu warto także pochylić się nad kwestią zasady domniemania niewinności, będącej składową gwarancji rzetelnego procesu. Domniemanie niewinności w nauce procesu karnego określane jest jako zasada, w myśl której oskarżonego należy traktować jak niewinnego, dopóki nie zostanie mu udowodniona wina w sposób przewidziany przez prawo procesowe¹³. W tym kontekście zachodzi bowiem sytuacja specyficzna, skoro w odniesieniu do świadka koronnego stosuje się określenie „sprawca” nawet wówczas, gdy nie zapadł jeszcze prawomocny wyrok w jego sprawie. Zgodnie z art. 7 ustawy o świadku koronnym postępowanie wobec obciążającego siebie i swoich współników świadka zostaje wyłączone do odrębnego postępowania i zawieszane do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia w sprawie pozostałych sprawców. Należy przy tym podkreślić raz jeszcze, iż ów świadek koronny godzi się na składanie zeznań obciążających nie tylko inne osoby, ale także samego siebie jako uczestnika danego procederu. Jednak już na tym etapie fakt przypisania świadkowi koronnemu sprawstwa jest pewny z uwagi na to, że immanentnym elementem takich zeznań jest przyznanie się do winy, co jest podkreślane

⁹ P. Hofmański..., *op. cit.*, s. 302.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹² P. Bortkiewicz, *Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego*, [w:] *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym*, red. E. Pływaczewski, Kraków 2005, s. 167.

¹³ P. Hofmański..., *op. cit.*, s. 253.

w doktrynie¹⁴. Zeznania te naturalnie powinny cechować się spójnością i konsekwencją, z uwzględnieniem dyferencji w kwestii zdolności osób do zapamiętywania i odtwarzania przeszłych zdarzeń. Stąd pewność w zakresie sprawstwa zeznającego świadka koronnego, niezależnie od typu tegoż sprawstwa, prowadzi do używania określenia „sprawca” zamiast „podejrzany” jeszcze przed prawomocnym rozstrzygnięciem sądu.

Na tle powyższych rozważań istotne jest także aksjologiczne spojrzenie na ideę świadka koronnego w szerokim ujęciu, który z założenia miał jawić się jako skruszony przestępca. To z kolei pozwalała w pewnym stopniu uzasadnić złagodzenie prawno-karnych konsekwencji w obliczu ujawnienia informacji o przestępstwie i jego uczestnikach. W systemie włoskim sama nazwa tej instytucji kolokwialnie określana jest wcześniej wspomnianym sformułowaniem *pentito*, co potocznie tłumaczy się jako „skruszony”¹⁵. Jak wynika z badań, na których oparto niniejszy artykuł¹⁶ osoby zawodowo zajmujące się kwestiami zwalczania przestępczości zorganizowanej - w tym prokuratorzy, funkcjonariusze Policji jak również sędziowie - w większości stoją na stanowisku, iż aspekt aksjologiczny ustępuje jednak wciąż dominującemu podejściu pragmatycznemu.

W kontekście powyższego należy pamiętać, że rzeczona instytucja sama w sobie stanowi solidną podstawę dla możliwych oszustw i matactw ze strony świadków koronnych, zarówno w celu umniejszenia swojego udziału w przestępstwie, czy też całkowitego wyparcia faktu takiego udziału, ale także celem podstępnego skierowania postępowania karnego przeciwko innej osobie, choćby w ramach zemsty. Zgodnie ze stanowiskiem judykatury, „oskarżony, który składając wyjaśnienia w związku z toczącym się przeciwko niemu postępowaniem karnym, fałszywie pomawia inną osobę o współudział w tym przestępstwie w celu ukrycia tożsamości rzeczywistych współuczestników tego przestępstwa, a nie w celu własnej obrony, wykracza poza granice przysługującego mu prawa do obrony i może ponosić odpowiedzialność karną z art. 234 k.k.”¹⁷. Okoliczności łagodzące przewidziane w aktualnym stanie prawnym bezsprzecznie mogą stanowić swego rodzaju pokusę zapewnienia sobie bezpieczeństwa z użyciem kłamstw, ale również niedomówień. Zdarza się bowiem, że zeznający świadek koronny zataja jakieś fakty, a następnie na ich podstawie pragnie podjęcia dalszej współpracy z wymiarem sprawiedliwości, wówczas, gdy zostały one już ujawnione z pomocą innego źródła dowodowego. Niezaprzeczalnie jednak w zeznaniach mogą pojawić się pewne hiperbole, które – w przekonaniu zeznającego – winny przekonać organy procesowe do tego, że dany świadek istotnie stanowi cenne źródło informacji. Zasadne zdaje się również zwrócenie uwagi na tzw. „pomówienie złożone”¹⁸, które polega na przyznaniu się do winy z jednoczesnym wskazaniem innej osoby biorącej udział w popełnieniu czynu przestępnego – najczęściej współoskarżonego – mimo iż nie jest to zgodne ze stanem faktycznym¹⁹. Wówczas można mówić zarówno o próbie umniejszenia swojego udziału w przestępstwie

¹⁴ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010, wersja elektroniczna programu LEX.

¹⁵ M. Skwarcow, *Status prawny świadka koronnego* [w:] M. Skwarcow, J. Potulski, *Świadek koronny w polskim procesie karnym. Ocena instytucji z perspektywy sędziego i adwokata*, Warszawa 2024, wersja elektroniczna programu LEX.

¹⁶ Rozważania przedstawione w niniejszym artykule zostały w znacznej mierze oparte na wynikach badań zaprezentowanych w monografii: G. Ociecek, *Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoproselowym i empirycznym*, Warszawa 2023.

¹⁷ Uchwała SN z 11.1.2006 r., I KZP 49/05, OSNK 2006, nr 1, poz. 12.

¹⁸ Wyrok SN z 06.2.1970 r., IV KR 249/69, OSNKW 1970, nr 4-5, poz. 46.

¹⁹ M. Mistygacz..., [w:] *Instytucja...*, *op. cit.*, s. 46.

w aspekcie materialnym, jak i próbie podstępnego skierowania postępowania przeciwko innej osobie celem osiągnięcia złagodzenia odpowiedzialności karnej z tytułu ujawnienia informacji o innym przestępcy.

W obliczu licznych zastrzeżeń i wątpliwości w zakresie instytucji świadka koronnego z perspektywy rzetelnego procesu karnego należy zwrócić uwagę na dostrzegalny problem oceny środka dowodowego w postaci zeznań świadka koronnego. Sięgając do stanowiska doktryny, „nie należy tracić z pola widzenia, iż świadek koronny to nikt inny jak przestępca, który w zamian za uzyskanie bezkarności zobowiązany jest do złożenia zeznań na temat przestępstw popełnionych przez samego siebie oraz współpodejrzanych. Dlatego tak ważną okolicznością jest prawidłowa, a przede wszystkim rzetelna, weryfikacja składanych przez niego zeznań”²⁰. Dowód z zeznań świadka koronnego – podobnie jak w przypadku tzw. świadka anonimowego z art. 184 Kodeksu postępowania karnego²¹, na co wskazuje orzecznictwo ETPC - powinien być stosowany w procesie karnym z wyjątkową dozą ostrożności i racjonalności. Niezwykle istotna jest więc rzetelna weryfikacja wiarygodności – tak środka, jak i źródła dowodowego – co zdają się potwierdzać powyższe rozważania prawne i społeczne.

Środkiem dowodowym wymagającym równie starannej, krytycznej analizy jest tzw. dowód z pomówienia²². Dlatego w próbie odpowiedzi na postawione w tytule pytanie pomocne może okazać się wypracowane stanowisko judykatury w tym zakresie, wskazujące na pomocnicze pytania, które stanowią pomoc w ocenie, czy złożone zeznania cechują się spójnością i wewnętrzną konsekwencją czy też przeciwnie, noszą znamiona niestabilności lub niewiarygodności. Spośród tych pytań wyróżnić można m.in.: czy informacje uzyskane w wyniku pomówienia zostały przyznane przez pomówionego; czy są potwierdzone innymi dowodami, choćby w części; czy są konsekwentne; czy pochodzą od osoby nieposzlakowanej czy też przestępcy, zwłaszcza obeznanego z mechanizmami procesu karnego; czy udzielający informacji sam siebie również obciąża, czy też tylko przerzuca odpowiedzialność na inną osobę, by siebie uchronić przed odpowiedzialnością²³. Wedle wcześniejszych rozważań, relewantna z perspektywy oceny wiarygodności zeznań świadka koronnego jest motywacja skłaniająca do złożenia owych zeznań. Ta z kolei w praktyce bywa niejednoznaczna i niełatwa do ustalenia.

Konfrontując tezę z orzecznictwa sądów powszechnych, że „Możliwość orzeczenia o winie na zeznaniach świadka koronnego jako jedynym dowodzie jawi się jako zgodne z regułami procedury karnej. Dowód taki przy braku szczególnych uregulowań prawnych podlega swobodnej ocenie Sądu jak każde inne zeznanie czy wyjaśnienie - w myśl reguł art. 7 k.p.k. zasada tam wyrażona gwarantuje Sądowi prawo dokonania wyboru i właśnie oceny czy świadek mówił prawdę, czy też kłamał”²⁴ ze stanowiskiem doktryny, iż „Opieranie się wyłącznie na depozycjach świadka koronnego, oczywiście zgodnie z przyjętymi zasadami procesowymi wynikającymi chociażby z art. 7 k.p.k. jest wątpliwe”²⁵, należy uznać - w dyskursie dotyczącym umocowania instytucji świadka koronnego w rzetelnej procedurze karnej – że

²⁰ G. Ociecek, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. II AKa 148/16*, Prokuratura i Prawo 2023, nr 4, s. 202.

²¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.); dalej: k.p.k.

²² K. J. Pawelec, *Wyjaśnienia i zeznania obciążające w znowelizowanej procedurze karnej. Zagadnienia wybrane*, Przegląd Sądowy 2016, wersja elektroniczna programu LEX.

²³ Wyrok SA w Krakowie z 07.10.1978 r., II AKa 187/98.

²⁴ Wyrok SA w Warszawie z 16.11.2016 r., II AKa 148/16.

²⁵ G. Ociecek, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 205.

przytoczone stanowisko wyrażone w doktrynie zdaje się zasadne i zasługuje na uznanie. Racjonalna wydaje się potrzeba potwierdzenia zeznań dostarczonych przez świadka koronnego w jakimkolwiek innym składniku materiału dowodowego, za czym przemawia już podkreślany szczególnie charakter rozwiązań prawnych dotyczących rzeczony instytucji. W przypadkach braku takiego potwierdzenia, a w szczególności, wówczas gdy zeznania świadka koronnego stanowią wyłączny materiał dowodowy - bądź dotychczasowe postępowanie może implikować wątpliwości co do wiarygodności świadka, z uwagi chociażby na ówczesne skazanie za przestępstwo krzywoprzysięstwa - odpowiednie wydaje się uznanie prymatu zasady domniemania niewinności i *in dubio pro reo* nie tyle nawet ze względu na wątpliwą wiarygodność samą w sobie, co na brak sposobności jej zlustrowania i potwierdzenia.

3. Zmiany w art. 60 § 3 k.k.

Debatę w przedmiocie polskich rozwiązań przyjętych dla instytucji świadka koronnego zintensyfikowała zmiana art. 60 § 3 k.k. wprowadzona głośną nowelizacją Kodeksu karnego w roku 2022²⁶. Wśród licznych modyfikacji, jakie implementowała owa ustawa zmieniająca, znalazła się modyfikacja brzmienia przepisu z art. 60 § 3 k.k., który to przyjął następującą formę: „Na wniosek prokuratora sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia”. W stanie prawnym sprzed nowelizacji sąd stosował nadzwyczajne złagodzenie kary wobec małego świadka koronnego, a mógł także zawiesić jej wykonanie w przypadku ujawnienia przez niego informacji o uczestnikach przestępstwa oraz istotnych okolicznościach jego popełnienia. Wówczas to sąd podejmował decyzję o zastosowaniu rzeczony przepisu, nawet jeśli prokurator nie podzielał takiego stanowiska.

Aktualne brzmienie przepisu w znacznym stopniu zwiększa więc uprawnienia prokuratora w postępowaniu karnym, uzależniając obligatoryjną decyzję sędziego w przedmiocie zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary i warunkowego zawieszenia jej wykonania, od wniosku prokuratora w tej kwestii. Nie sposób nie dostrzec, że w ostatnich latach zdecydowanie wzmacniana była pozycja prokuratora w procedurze karnej, co szczególnie widocznie jest w obrębie przywoływanej lipcowej nowelizacji. To z kolei – w kontekście zasady równości stron, „stanowiącej gwarancję, iż każdej ze stron przysługują wszelkie środki prawne, które może wykorzystać w czasie toczącego się postępowania w celu obrony swoich interesów”²⁷ - rodzi zagrożenie dla rzetelnego procesu, co zdaje się zauważać znaczna część przedstawicieli doktryny i komentatorów²⁸.

²⁶ Ustawa z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600), dalej także jako „nowelizacja lipcowa”.

²⁷ A. Choromańska, M. Porwiz, *Wybrane zagadnienia prawa karnego procesowego*, Szczytno 2015, s. 28.

²⁸ J. Giezek, *Znowelizowany kodeks karny jako instrument odwetowego reagowania na czyn zabroniony. W kierunku hammurabizacji polskiego prawa karnego*, Państwo i Prawo 2024, wersja elektroniczna programu LEX; Oprócz literatury przedmiotu, zastrzeżenia odnośnie do związania sądu decyzją prokuratora w przedmiotowej kwestii zgłaszano w przekazach medialnych, tak m.in. J. Potulski, B. Obrębski i W. Wróbel w artykule K. Sobczaka, *Sąd, nie prokurator, ma decydować o małym świadku koronnym*, 21.8.2025 r., Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/prokurator-a-maly-swiatek-koronnym-zmiany-w-przepisach.534444.html> [dostęp: 22 stycznia 2026 r.].

W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej Kodeks karny wskazano, iż taka modyfikacja art. 60 § 3 k.k. „stanowi również odpowiedź na postulaty Rzecznika Praw Obywatelskich, który proponował ujednoczenie przepisów o tzw. małym świadku koronnym”²⁹. Owo „ujednoczenie” odnosić się ma do analogicznego uzależnienia stosowania tej instytucji w art. 60 § 4 k.k. Warto jednak podkreślić różnicę semantyczną między pojęciem „stosuje”, umocowanym w § 3, a sformułowaniem „może zastosować”, jakiego użyto w § 4 omawianego artykułu. Nie sposób zatem przyjąć za trafne twierdzenie, jakoby stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, czy też warunkowego jej zawieszenia, następowało analogicznie na gruncie obu powyższych przepisów. W pierwszym z nich sędzia zobowiązany jest do złagodzenia odpowiedzialności karnej wskutek wniosku oskarżyciela publicznego, podczas gdy w drugim pozostawiono większy margines decyzyjny organu judykatury, umożliwiając jedynie fakultatywne złagodzenie lub zawieszenie kary. Warto zasygnalizować fakt, że Rzecznik Praw Obywatelskich, wskazując na niespójność przepisów dotyczących małego świadka koronnego, optował za tym, aby ich unifikacja wzorowana była na art. 36 §§ 3-4 Kodeksu karnego skarbowego³⁰.

W odniesieniu do zmian wprowadzonych w tzw. nowelizacji lipcowej nie sposób pominąć badań w niespotykanej dotychczas skali, które przeprowadzone zostały w latach 2019-2020 w zakresie m.in. instytucji małego świadka koronnego.

W badaniu uczestniczyli przedstawiciele następujących kategorii grup zawodowych:

- 1/ Prokuratorzy zatrudnieni we wszystkich jednostkach organizacyjnych prokuratury tzn.: w prokuraturach rejonowych, okręgowych, regionalnych w Prokuraturze Krajowej oraz w byłej Naczelnej Prokuraturze Wojskowej. (łącznie 2103 osób);
- 2/ Funkcjonariusze pionów operacyjno-śledczych Centralnego Biura Antykorupcyjnego (łącznie 111 osób);
- 3/ Funkcjonariusze pionów dochodzeniowo-śledczych Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej (łącznie 42 osoby)³¹.

Wśród pytań znalazło się zagadnienie dotyczące tego, czy zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 3 k.k. powinno nastąpić na wniosek prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze? Tabela 1 przedstawia rozkład odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 1. Liczbowy rozkład odpowiedzi dotyczący inicjatywy związanej z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary przez prokuratora wobec podejrzanego. (art 60 § 3 k.k.)

Odpowiedzi	Liczba
Tak	1874
Nie	453
Brak odpowiedzi	43
Suma	2370

Źródło: G. Ociecek, *Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoprocesowym i empirycznym*, Warszawa 2023, s. 228 i n.

Tabela 1 przedstawia rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 3 k.k. powinno nastąpić na wniosek prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze. W tabeli ukazano, że na łączną liczbę 2370 odpowiedzi, odpowiedzi twierdzącej udzieliły 1874 osoby, odpowiedzi przeczącej 453 osoby, a 43 osoby nie odpowiedziały na pytanie.

²⁹ Druk 2024, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej IX Kadencji - fragment uzasadnienia projektu.

³⁰ Ustawa z 10.9.1999 r. Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 633).

³¹ G. Ociecek, *Instytucja... op. cit.*, Warszawa 2023, s. 149.

Jak można dostrzec, znacząca większość przedstawicieli organów ścigania stanęła na stanowisku, że zastosowanie ww. instytucji winno nastąpić na wniosek prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze.

Wobec tego, nie sposób jednak – nawet w obliczu przeważającej, negatywnej oceny tej zmiany w środowisku prawniczym – całkowicie odmówić jej słuszności. Nie należy zapominać bowiem, że to właśnie prokurator decyduje o podjęciu współpracy z „kandydatem” na świadka koronnego. To prokurator od początku ma najbliższą styczność z tą osobą: śledzi jej zachowania, analizuje wypowiedzi, weryfikuje ich wzajemną zgodność i konsekwencję, a także obserwuje ogólne nastawienie w trakcie przesłuchań. To z kolei kreuje pewien obraz danego świadka w oczach prokuratury, a w konsekwencji pozwala na zaopiniowanie jego motywacji i generalnej wiarygodności. Postępowanie sądowe ma wprowadzić zrekonstruować postępowanie dowodowe, jednak należy pamiętać, że ów „skruszony przestępca” może zdecydowanie inaczej zachowywać się na sali sądowej, na przykład może odpowiednio przygotować się do rozprawy i jedynie sprawiać wrażenie wiarygodnego. Sędzia jest więc naocznym świadkiem jedynie tych zachowań świadka, które mają miejsce w trakcie przewodu sądowego; w pozostałym zakresie zmuszony jest polegać na opiniach prokuratury. Łatwo wówczas o pewien dysonans w przypadku, gdy prokurator współpracujący z danym świadkiem odczuł w toku szeregu czynności, iż ten niekoniecznie w pełni rzetelnie angażuje się w tę współpracę - i z taką opinią zapoznał sędziego - a postawa prezentowana przez świadka w trakcie rozpraw sądowych zdaje się prowadzić do odmiennych spostrzeżeń. Należy podkreślić, że „każdego świadka koronnego należy traktować indywidualnie i pamiętać o specyfice tej instytucji”³², a zdaje się, że to właśnie oskarżyciel publiczny winien mieć najlepszy ogląd na tę specyfikę.

W konkluzji należy jednak, mając na uwadze całokształt polskiej procedury karnej oraz prawa do rzetelnego procesu, negatywnie ocenić związanie sądu wnioskiem prokuratora w powyższej kwestii. Taki stan rzeczy zaciera bowiem istotne dystynkcje ról procesowych, jakie pełni prokurator oraz sąd, przechylając po raz kolejny szalę możliwej, dyskrejonalnej decyzyjności na stronę prokuratora.

W dyskursie nad słusznością wprowadzonej modyfikacji brzmienia przepisów dotyczących małego świadka koronnego nie sposób nie dostrzec kwestii zwiększenia potencjału efektywności procesowej dowodów z zeznań świadka koronnego. W znakomitej większości przypadków do uzyskania konkretnych i wiarygodnych zeznań od takiego świadka niezbędne będzie zaproponowanie mu równie pewnych gwarancji, gdy podejrzany wyrazi chęć współpracy, zrobi pierwszy krok, organy ścigania będą musiały podjąć z nim rozmowę o stosownej gratyfikacji³³. Patrząc przez ten pryzmat na omawiane zwiększenie uprawnień prokuratora, przedstawiane świadkowi koronnemu zapewnienia mogą skłonić go do ujawnienia większej ilości informacji, a w konsekwencji doprowadzić do wykrycia kolejnych przestępstw i ich sprawców. Mając wiedzę o tym, iż sąd będzie związany wnioskiem prokuratora w zakresie zastosowania art. 60 § 3 k.k., ów zeznający może chętniej i z poczuciem większego bezpieczeństwa współpracować w wymiarze sprawiedliwości.

W praktyce często dochodzi do sytuacji, w której organy ścigania, w szczególności policja, a następnie prokurator, składają podejrzanemu propozycję

³² M. Adamczyk, *Przebieg przesłuchania świadka koronnego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VIII. Dowody*, cz. 4, red. P. Hofmański, Warszawa 2019, wersja elektroniczna programu LEX.

³³ S. Waltoś, *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Państwo i Prawo 1975, z. 10, wersja elektroniczna programu LEX.

uzyskania statusu świadka koronnego w zamian za ujawnienie informacji dotyczących działalności przestępczej jego środowiska. Należy jednak przyjąć, że osoba taka, znajdując się w trudnym położeniu procesowym, nie posiada wiedzy prawniczej, a tym samym nie jest świadoma, iż decyzja o przyznaniu statusu świadka koronnego nie leży w kompetencjach organów ścigania. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, wyłączną właściwość w tym zakresie posiada sąd jako organ niezawisły i bezstronny³⁴.

Nie można więc wykluczyć, iż nowe brzmienie omawianego przepisu znajdzie przełożenie na wzrost wzajemnego zaufania na linii świadek koronny - prokuratura. Oskarżyciele publiczni będą bowiem w stanie poprzeć swoje obietnice konkretnymi gwarancjami prawnymi, co może stanowić swoistą zachętę do realnej, obopólnej współpracy.

4. Podsumowanie i wnioski *de lege ferenda*

Niewątpliwie instytucja świadka koronnego w systemie karnym wzbudza wyjątkowo duże zainteresowanie i szereg wskazywanych powyżej kontrowersji. W środowiskach prawniczych budzi liczne zastrzeżenia oraz wątpliwości z punktu widzenia standardów rzetelnego procesu, m.in. ze względu na ścieranie się dwóch naczelnych zasad procesu karnego, a to zasady legalizmu i oportunistów. Wskazuje się także nierzadko na fakt wysokiego ryzyka naruszenia prawa do obrony oraz równości stron przy posiłkowaniu się tymże źródłem dowodowym. Jednocześnie nie sposób zanegować tego, iż środki dowodowe pozyskiwane z pomocą świadka koronnego stanowią wyjątkowo cenny materiał dowodowy z perspektywy organów ścigania, gdyż służą przełamaniu solidaryzmu zhermetyzowanych grup przestępczych. Najnowsze analizy wskazują, iż instytucja świadka koronnego, której to wprowadzenie do polskiego systemu prawnego miało wesprzeć aparat państwa w walce z prężnie rozwijającą się przestępczością zorganizowaną, w dalszym ciągu spełnia swoją rolę, mimo wyraźnie mniejszego wykorzystania obecnie w porównaniu do lat poprzednich³⁵. Z uwagi na specyfikę przyjętych rozwiązań prawnych w postaci instytucji świadka koronnego niezwykle istotna w jej stosowaniu jest szczególna ostrożność i proporcjonalność. Rzadsze sięganie po to skomplikowane, osobowe źródło dowodowe może świadczyć o większej ostrożności organów procesowych, co z kolei napawa optymizmem w świetle poszanowania zasad rzetelnego procesu.

Postrzegając świadka koronnego jako cennego informatora, należy mieć na uwadze to, że w gruncie rzeczy sam dopuścił się czynu przestępczego. Nadzwyczaj istotna jest więc skrupulatna ocena dowodu w postaci zeznań czy też wyjaśnień małego świadka koronnego. Racjonalna zdaje się więc potrzeba weryfikacji tegoż środka dowodowego; nawet gdy stanowi on dominujący dowód w sprawie, to pożądane winno być jego potwierdzenie w obrębie pozostałego materiału dowodowego i sprawdzenie wzajemnej zgodności³⁶. Istotna wydaje się także – w szczególności w przypadkach, gdy zeznania świadka koronnego stanowią jedyny dowód w sprawie – sposobność przesłuchania tegoż świadka na rozprawie i możliwość zadawania mu pytań³⁷. Bardzo niebezpiecznym natomiast rozwiązaniem

³⁴ K. Bajda, *Przesłuchanie świadka koronnego*, Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji, Wrocław 2009, nr 81 s. 128.

³⁵ G. Ociczek, *Projekt badawczy „Instytucja świadka koronnego w znaczeniu karnoprosesowym. Ostatnie 15 lat funkcjonowania”*, Warszawa 2023.

³⁶ M. Mrowicki, *Podsumowanie*, [w:] *Instytucja...*, op. cit., s. 92.

³⁷ *Ibidem*, s. 93.

jest w mojej ocenie sytuacja, w której depozycja świadka koronnego jawi się jako jedyna podstawa wyroku skazującego.

Pośród wspomnianych już postulatów Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie instytucji małego świadka koronnego - oprócz wskazania potrzeby unifikacji czterech równoległych, acz różniących się od siebie instytucji związanych z ujawnieniem informacji o okolicznościach i uczestnikach przestępstw – pojawiła się także propozycja obligatoryjnego utrwalania przesłuchań małych świadków koronnych w formie audiowizualnej. Wskazano wówczas również, iż dobrym rozwiązaniem byłoby uniemożliwienie małemu świadkowi koronnemu korzystania z prawa do odmowy składania zeznań. Często zdarza się bowiem, co zaznacza się w piśmiennictwie, że „mały świadek koronny jest jednocześnie współoskarżonym i składa obciążające zeznania na etapie postępowania przygotowawczego. Następnie, na etapie postępowania sądowego, korzysta on z możliwości odmowy składania wyjaśnień albo odpowiedzi na pytania”³⁸. Jest to stan, który w znacznym stopniu utrudnia możliwość weryfikacji zeznań tegoż świadka, będących istotnym dowodem obciążającym w sprawie. Zakaz powoływania się w takich sytuacjach na art. 182 § 3 k.p.k. celem zachowania statusu małego świadka koronnego i uniknięcia wznowienia postępowania na mocy art. 540a pkt 1 k.p.k., jawi się jako sensowne rozwiązanie.

Mimo krytyki wobec wspomnianej modyfikacji brzmienia art. 60 § 3 k.k., nie należy całkowicie odrzucić także opinii zwolenników tejże zmiany. Część prezentowanych poglądów zasługuje na aprobatę jako przyczyniających się do wzrostu efektywności stosowania instytucji małego świadka koronnego. Raz jeszcze konieczne jest jednak podkreślenie jak istotne - z perspektywy respektowania kluczowych założeń leżących u podstaw rzetelnego procesu - jest ostrożne i wyważone podejście do rozwiązań prawnych oscylujących wokół zmniejszenia odpowiedzialności karnej sprawcy w zamian za ujawnienie okoliczności popełnienia przestępstwa. Ostrożność ta powinna dotyczyć nie tylko stosowania tychże instytucji w systemie karnym, ale przede wszystkim ich konstytuowania przez ustawodawcę z poszanowaniem dobrej techniki prawodawczej.

Notka o Autorze

Mateusz Kazanowski, magister prawa, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, doktorant w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w Katedrze Postępowania Karnego. Aplikant XVII rocznika aplikacji prokuratorskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury. Członek Zarządu Koła Naukowego Prawa Karnego Materialnego UKSW w roku akademickim 2022/23 oraz Prezes tej organizacji w roku akademickim 2023/24. Wolontariusz fundacji Court Watch Polska.

³⁸ M. Mrowicki, *Instytucja małego świadka koronnego w praktyce sądów powszechnych*, [w:] *Instytucja...*, op. cit., s. 24.

Oświadczenia

Autorstwo: Mateusz Kazanowski

Finansowanie badań: Niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: Nie dotyczy.

Podziękowania: Nie dotyczy.

Narzędzia GenAI: Nie dotyczy.

Konflikt interesów: Autor deklaruje, że nie ma żadnego konfliktu interesów związanych z publikacją niniejszych badań.

Artykuł został poddany ocenie jednego recenzenta (double blind review)

Bibliografia / References

- Adamczyk M., *Przebieg przesłuchania świadka koronnego* [w:] P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VIII. Dowody, cz. 4*, Warszawa 2019.
- Bajda K., *Przesłuchanie świadka koronnego*, Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji nr 81, Wrocław 2009.
- Bortkiewicz P., *Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005.
- Choromańska A., Porwisz M., *Wybrane zagadnienia prawa karnego procesowego*, Szczytno 2015.
- Daszkiewicz K., „Mały świadek koronny” (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.) – cz. I, „Palestra” nr 3-4/1999.
- Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010.
- Giezek J., *Znowelizowany kodeks karny jako instrument odwetowego reagowania na czyn zabroniony. W kierunku hammurabizacji polskiego prawa karnego*, Państwo i Prawo 2024.
- Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, wyd. XV, Warszawa 2020.
- Lach A., *Przejęcie instytucji świadka koronnego w innych systemach prawnych* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VIII. Dowody, cz. 4*, red. P. Hofmański, Warszawa 2019.
- Mistygacz M., „Mały świadek koronny” w świetle zasad procesu karnego, [w:] M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Warszawa 2020.
- Mrowicki M., *Instytucja małego świadka koronnego w praktyce sądów powszechnych*, [w:] M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Warszawa 2020.
- Mrowicki M., *Podsumowanie*, [w:] M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Warszawa 2020.

-
- Ocieczek G., *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. II AKa 148/16*, Prokuratura i Prawo 2023 nr 4.
 - Ocieczek G., *Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoprosesowym i empirycznym*, Warszawa 2023.
 - Ocieczek G., *Projekt badawczy „Instytucja świadka koronnego w znaczeniu karnoprosesowym. Ostatnie 15 lat funkcjonowania”*, Warszawa 2023.
 - Skwarcow M., *Status prawny świadka koronnego [w:] M. Skwarcow, J. Potulski, Świadek koronny w polskim procesie karnym. Ocena instytucji z perspektywy sędziego i adwokata*, Warszawa 2024.
 - Waltoś S., *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Państwo i Prawo 1975 z. 10.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z 6.6.1997 r. - Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383).
- Ustawa z 6.6.1997 r. - Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.).
- Ustawa z 25.6.1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1197).
- Ustawa z 10.9.1999 r. - Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 633).
- Ustawa z 22.7.2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 149, poz. 1078).
- Ustawa z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).
- Druk 2024, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej IX Kadencji.

Orzecznictwo

- Uchwała SN z 11.1.2006 r., I KZP 49/05, OSNK 2006, nr 1, poz. 12.
- Wyrok SN z 6.2.1970 r., IV KR 249/69, OSNKW 1970, nr 4-5, poz. 46.
- Wyrok SA w Krakowie z 7.10.1978 r., II AKa 187/98.
- Wyrok SA w Warszawie z 16.11.2016 r., II AKa 148/16.

Źródła internetowe

- Sobczak K., *Sąd, nie prokurator, ma decydować o małym świadku koronnym*, Prawo.pl, 21.8.2025 r., <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/prokurator-a-maly-swiatek-koronny-zmiany-w-przepisach,534444.html> [dostęp: 22.12.2026 r.].

Propozycja cytowania: Mateusz Kazanowski, Cenny informator czy kryminalista? Rzetelny proces a instytucja małego świadka koronnego w świetle zmian art. 60 § 3 k.k., *Młody Jurysta* 2026 nr 1, s. 48-60.